עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי *צריך הפרה, מנלן מיהודה דכתיב °אם לא הביאותיו אליך וגו' *וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב °יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים, אמר לפניו: רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה, יהודה °וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה עאל איבריה לשפא, לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע °ואל עמו תביאנו, לא הוה קא ידע למישקל *ומיטרח בשמעתא בהדי רבנן °ידיו רב לו, לא הוה ידע לפרוקי קושיא °ועזר מצריו תהיה. איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא במיתת אחד מהן ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר *(ביה) בהנך, בדליכא:

מתני' משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה. אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני. נגמר דינו בלא כ"ג *וההורג כ"ג, וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא: לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר °אשר נס שמה *שם *)תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו. כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט. רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם: רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם *[א] חייבין עליו:

גמ' מ"ט? אמר אביי ק"ו: ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה, ודלמא האי דגלה איכפר ליה, האי דלא גלה לא? מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא: אם עד שלא נגמר דינו וכו': מנא הני מילי? אמר רב כהנא דאמר קרא °וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו. מאי הוה ליה למעבד? היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש, אמר אביי *נקטינן נגמר דינו ומת, מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב °לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה, תנא מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו דכתיב °ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו הוי אומר זו קבורה. נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אומר בטלה כהונה, לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי דתנן *היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות שהקריב פסולין ורבי יהושע °מכשיר מאן דאמר מתה כר' יהושע ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר? אליבא

*) [בתוספ' פ"ב דרש לה דכתיב שלש פעמים שמה]

תורה אור

ותפלתי נך · לשון נידוי הוא שיהא מנודה לאביו: **מאי דכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה** · מה ראה לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון "וזאת ליהודה" אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלהן קיים ושל יהודה מגולגלין אמר לשון זה יחי ראובן כלומר ראובן שלו קיימת כאילו הוא חי וזאת תהיה ליהודה שהם מגולגלין · עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזהו שאמר יוסף לאחיו (שמות יג) "והעליתם (א) עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם: **על איבריה לשפא** · נכנסו עצמותיו למקום חיבורם ששפו משם כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב: נד:) לשפא אשלוייי"ש דורא: **למשקל ולמטרח** · לישא וליתן: **ידיו רב לו** · יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חביריו: **ליהדר בהנך** · במיתת מרובה בבגדים או בשעבר ממשיחתו אלא לאו ש"מ כולהו: **מתני'** **ה"ז אינו גולה** · מפרש טעמא בגמ' מק"ו: **חוזר במיתתו של שני** · יליף טעמא בגמ': **נגמר דינו בלא כ"ג** · שלא מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות: **גמ'** **שנמשח בימיו** · משנעשה זה רוצח: **מאי הוה ליה** · להאי כהן למיעבד מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה למה הוא נענש: **תנא מת** · רוצח בערי מקלט ומת כ"ג אחר זמן: (ב) **לשבת בארץ** · בתוך הקרקע: **ונעשה כ"ג בן גרושה** · יצא עליו עדות שהוא חלל: **מתה כהונה** · הרי הוא כמת ואין הרוצח גולה: **בטלה כהונה** · איגלאי מילתא למפרע שלא היה כ"ג והוה ליה האי רוצח נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו חוזר לעולם:

אפילו על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה · יש מדקדקין מכאן דנידויים שלנו אפי' אותם שיש להם זמן אין לנדות עצמן מספק (ג) שהרי הכא התנה בדבר שלא היה בידו לקיים דשמא היה מעכבו יוסף או יקראנו אסון בדרך ולכך חל התנאי אבל שאר תנאים דבידו לקיים כגון שמנדין את האדם שלא יעשה הדבר ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו דכיון דבידו הוא נשבעת הנידוי אנו יודעים בודאי שלא בדעתו לעשות הדבר ודאי* לא חל הנידוי כלל מעיקרו*:

מי גרם לראובן שהודה יהודה · תימה דהא אמרינן במדרש וישב ראובן אל הבור מהיכן שב מבית אביו שישב בתענית על מעשה בלהה וזה היה קודם מעשה דיהודה וי"ל דמ"מ לא הודה ברבים עד מעשה דיהודה:

מי גרם לראובן שהודה · ולכל יש לנו סמך מן המקרא יהודה אתה יודוך אחיך ומתרגמינן את הודית *כך יודוך אחיך פירוש (ד) הודית ולא בוש כך יודוך אחיך שבשביל שהתחלת להודות בא ראובן והודה:

אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כו' · תימה מהאי דינא נילף נמי לנגמר דינו בלא כ"ג שלא יגלה כלל ומה מי שגלה כבר לפני מיתת כ"ג יוצא במיתתו של כ"ג מי שלא גלה לפני מותו אינו דין שלא יגלה אחר מותו דהכי אמרינן בערכין (דף כט: ושם) מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ונפקא לן מהאי דינא דאינה נמכרת כלל אחר הבאת סימנין עד עולם ונראה דלא קשיא מידי דהא מיתת הכהן כפרה הוא כדאמר בסמוך וכפרה לא שייכא אלא למי שמחויב *בבריא והלכך דוקא לפי שנגמר ונתחייב גלות ואח"כ מת כ"ג מכפרת מיתת כ"ג שלא יגלה כלל מק"ו כדקאמר הש"ס אבל נגמר דינו בלא כ"ג שכבר מת כ"ג קודם גמר דין של זה ודאי ליכא למילף מק"ו דהיאך תכפר מיתת כ"ג וליכא למימר דתתכפר לו מיתת כ"ג השתא כשנגמר דינו דהא לא מיכפרא אלא בשעת מיתה*) ולאחר כך ובשעת מיתה לא היה זה חייב ולא דמי להאי דערכין דמכורה כבר יוצאה וכו' דהתם משעת הבאת סימנין מתחלת גדלותה ושוב לא יפסיק ממנה הגדלות לעולם ולכך שייך למילף שפיר דלא תמכר כלל אחר התחלת סימנין עד עולם כן נראה למשי"ח: **מידי** גלות קא מכפרת · תימה אין ה"נ מדאמר בריש מכילתין (דף ב:) הם שלא עשו מעשה נגלו כי היכי דתהוי להו כפרה אלמא גלות מכפרת וי"ל דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר דהא בעי למילף דמי שלא גלה עדיין דמיתת כ"ג תועיל לפטרו מגלות מק"ו הלכך שפיר משני מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת פירוש (ה) מיפטרא מגלות שהרי אפילו לא גלה אלא יום אחד ומת הכ"ג הוא חוזר ואילו לא מת הכהן אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא על כרחך כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למשי"ח:

*) רש"א ולא נאמר כך.

נו א מיי' פ"ז מהל' ת"ת הלכה יא סמג לאוין רח טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ל:

נז ב מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ט:

נח ג מיי' שם הלכה יא:

נט ד מיי' שם הל' י:

ס ה מיי' שם הל' ח:

[וכרב אלפס עוד במ"ק פ"ג דף רסז. גרס נידוי על תנאי אפי' מעצמו צריך וכו']

סא ו מיי' שם פ"ח הלכה יא:

סב ז מיי' שם פ"ב הלכה י:

סג ח ט מיי' שם פ"ז הל' ג:

סד י מיי' שם הל' יב:

[ודע דכת"א שלפנינו איתא כך יודין אחיך גב בשאר תרגום לא מצאתי לפי שעה ועי' תרגום יונתן וירושלמי]

סה כ מיי' פ"ו מהל' ביאת מקדש הל' י:

נ"א כפרה

[ועי' תוי"ט דגרס אין חייבין לאפוקי מרש"ל שהגיה ומחק מלת אין ע"ש וכן העתיק הכ"מ אין חייבין ולדבריהם גם בברייתא דלקמן יב: ר"ע אומר רשות וכו' וכל אדם חייבין צריכין אנו להגיה דל"ל אין חייבין וניחא לפ"ז דלא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר"י הגלילי ומ"ט דרבי עקיבא משום דלדעת התוי"ט אין שום פלוגתא בזה דכל אדם ע"ש]

נושא
נידוי אפילו על תנאי צריך הפרה -
ולומדים מהא שעצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון

נושא
מקרים שאינו גולה
ומקרים שאינו יוצא מהעיר מקלט לעולם

נושא
נגמר דינו של הרוצח (לגלות) ונעשה הכהן גדול בן גרושה או בן חלוצה

רש"א אפילו מעצמו וכן נוסחת שאלתות

ב"ק נב: סוטה ז: ע"ש

[בשאלתות איתא ולטיפרא]

הגריעב"ץ מחק ת"ז

סנהדרין יח:

לקמן יב.

במדבר לה

[פירוש עיין רש"י בעירובין ה · נד"ס והאמר רב נחמן]

פסחים עב: קדושין סו: [תרומות פ"ח מ"א]

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפי' מעצמו א) צריך הפרה' מנא לן מיהודה שנאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואשכחנן שהיו עצמותיו מגולגלין בארון עד שבקש עליהם רחמים מרע"ה שנאמר שמע ה' קול יהודה: נגמר דינו לגלות ומת הכהן הגדול אינו גולה . מיתת כהן גדול מכפרת לו . אמר אביי נקיטינן נגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו של הורג בעיר מקלט. שנא' לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן הגדול ואיזו היא ישיבה בארץ הוי אומר זו קבורה . תנא מת הרוצח ומת כהן גדול [וכו'] בן גרושה או בן חלוצה · רבי אמי ורבי יצחק חד אמר מתה כהונה · וחד אמר בטלה כהונה, ובפלוגתא דתנן היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה א' בן חלוצה רבי אליעזר אומר כל קרבנות שהקריב פסולין הן ורבי יהושע מכשיר. ואסיק' כי

א) וכן הגיה הרש"א וכ"ה ברי"ף ורא"ש פ"ג דמ"ק

אלון

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה מאי וכו' והעליתם את עצמותי: (ב) ד"ה לשבת נ"ל קודם ד"ה תנא: (ג) תוס' ד"ה אפי' וכו' אין לנדות עצמן מספק ולגו מילתא הוא שהרי הכא התנה וכו' דמשמע הנדוי: (ד) ד"ה מי גרם וכו' פירוש אתה הודית ולא בושת כך יודוך: (ה) ד"ה מידי וכו' פירוש למיפטרי' וכו' אינו יוצא ואם כן על כרחך כפרה:

הגהות הגר"א [א] משנה וכל אדם אין חייבין כצ"ל (וכ"ה בדפו"י ובמשניות ובירושלמי ובכל הראשונים) וגירסא שלפנינו הוגה ע"פ הרש"ל ועי' תוי"ט:

גליון הש"ס גמ' נגמר דינו · עיין יומא דף עג ע"א תוס' ד"ה וכולן: תוס' ד"ה אפי' וכו' לא חל הנידוי כלל מעיקרו · עיין כתובות דף סט ע"א תוס' ד"ה ובשמתא ·